

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מבוא לאפיגרפיה שמית צפונית-מערבית - 43507

תאריך עדכון אחרון 01-09-2024

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: ארכאולוגיה והמזרח הקרוב הקדום

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר חגי משגב

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: hmisgav@gmail.com

שעות קבלה של רכז הקורס: בתיאום מראש

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

בקורס ילמדו כתובות מסיני, מארץ ישראל ומסביבותיה, ממחציתו הראשונה של האלף השני לפנה"ס ועד חורבן בית ראשון; קריאת הכתובות תיעשה מתמונות וציורים, בהדרכה צמודה, תוך שימת לב להיבטים לשוניים, היסטוריים ופליאוגרפיים

מטרות הקורס:

להכיר את התפתחות הכתב האלפביתי במזרח הקדום
להשיג שליטה מסוימת בשפות שיילמדו
לקרוא כתובות בכתבים שיילמדו

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:
-לקרוא כתובות בכתב כנעני, עברי וארמי

דרישות נוכחות (%) :

שיטת ההוראה בקורס: שיעורים, מצגות, דיונים, תרגול קריאה

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. רקע כללי. לשונות המזרח הקדום. יסודות משותפים ושונים. צמיחת הכתבים השונים. כתבים הברתיים ועיצוריים. כתבים פיקטוגרפיים. היווצרות האלפבית.
2. ראשית הכתב האלפביתי. רקע, נסיונות פיענוח ותיארוך. צראביט אל חאדם. כתבים פיקטוגרפיים ולינאריים.
3. הכתב הכנעני. לכיש, בית שמש, עיזבת צארטה. חיצים מכנען מבקעת הלבנון. חירבת קיאפה. תל צאפי, תל זית. עיצוב וייצוב האות והשורה.
4. ראשית הכתב הפיניקי במאות 9-10 לפנה"ס. ארון אחרם. הכתובות מגבל. השפה הפיניקית ומאפייניה. מערכת העיצורים. מעבר הכתבים: דעות חדשות ומאחרות.
5. כתובות פיניקיות מאנטוליה, מן המאה ה-9 והלאה. קוי התפתחות עצמאיים. התפשטות הכתב הפיניקי. כתובת כלמו. כתובות מלכים. שפת דיבור ושפת כתב. כתובת אלתוד. הכתיבה הרצופה. רקע היסטורי ותיארוך. הכתב הפיניקי במאות 8-9 לפנה"ס.
6. ראשית הכתב העברי. השוואת מערכות העיצורים. מהכתב הכנעני לכתב העברי. לוח גזר. תל רחוב. מונחים חקלאיים. התפשטות ידיעת קרוא וכתוב. מודלים היסטוריים לבעיית המאה העשירית.

7. מכתב כנעני לכתב ארמי. תל פחריה, תל דן, ספירה.
8. כתובת מישע. התפשטות הכתב העברי. רקע היסטורי ומקראי. כתובות מואביות אחרות. שפות אחיות. הכתב הלפידרי והכתב הקורסיבי, השפעות הדדיות.

9. כתבים עבריים ואחרים מסביבות ארץ ישראל. כתובות כונתילת עג'רוד. כתובת בלעם. שאלות דתיות, נבואה, תפילות, דת יהודה וישראל.

10. חרסי שומרון. רקע גיאוגרפי והיסטורי. מקבילות מן המרחב. בעיית התיארוך. הניב הישראלי-צפוני והניב היהודאי-דרומי. התכונות הדיפתונגים. שיטת המספרים.

11. כתובת השילוח. רקע היסטורי ומקראי. מונחים מקראיים. בעיית תיארוך הכתובת ותיארוך כתובות בכלל. סגנונות כתיבה.

12. יהודה וישראל – מבט השוואתי.

חומר חובה לקריאה:

י. אבישור, כתובות פיניקיות והמקרא, חלק שני: מבחר כתובות פיניקיות, ירושלים תשל"ט.
ש. אחיטוב, הכתב והמכתב, ירושלים תשס"ה.
א' דמסקי, ידיעת ספר בישראל בעת העתיקה, ירושלים תשע"ב
ע' ירדני, ספר הכתב העברי, ירושלים תשנ"א.
כתובות מספרות, קטלוג מוזיאון ישראל, ירושלים תשל"ג.
י' נוה, ראשית תולדותיו של האלפבית, ירושלים תשמ"ט, עמ' 1-41, 51-75.

H. Donner & W. Rollig, *Kanaanäische und aramäische Inschriften*, Wiesbaden 1962, no. 1-26, 181-195, 200.

J. C. L. Gibson, *Textbook of Syrian Semitic Inscriptions I-III*, Oxford, 1971, 1975, 1982.

(F. M. Cross, *The Evolution of the Proto Canaanite Alphabet*, BASOR 134 pp. 15-24)
משגב ח', גרפינקל י', גנור ס', "האוסטרקון מחורבת קיאפה", חידושים בארכיאולוגיה של ירושלים
וסביבותיה, קובץ מחקרים כרך ג, עורכים: דוד עמית, גיא ד' שטיבל, אורית פלג-ברקת, ירושלים 2009, עמ' 111-123

KAI 1-7. Gibson III 4-10.) אבישור (166-157. Sass, Benjamin, *The Alphabet at the turn of the Millennium, the West Semitic Alphabet ca. 1150-850 BCE, The Antiquity of the Arabian, Greek and Phrygian Alphabets*. Tel Aviv 2005. pp. 13-93)

עמ, אבישור (KAI 26. Gibson no. 15.) 215-203 'עמ, אבישור (KAI 24. Gibson no. 13.)

225-223(

Millard A Bordreuil P. A Statue from Syria with Assyrian and Aramaic Inscriptions, BA 45, 1982, pp. 135-141. תשנ"ה, עמ' 74-81.
104 קדמוניות, "והחוצות המצבות, מדן הכתובות", 'א בירן, 'י נה. 1982, pp. 135-141.
Hoftijzer J & van der Kooij G.. Aramaic Texts from Deir 'Alla, Leiden 1976. Meshel Z., Kuntilet 'Ajrud, Jerusalem 2012, pp. 73-142
B. Maisler, The Historical Background of the Samaria Ostraca, JPOS 21 1948, pp. 117-133.
)204-162 אחיטוב, עמ' 117-133.

חומר לקריאה נוספת:

מרכיבי הציון הסופי:
מבחן בית 100 %

מידע נוסף / הערות:
במהלך הקורס יעלו חומרים כגון מצגות לאתר המודל, לשם חזרה, לימוד והכנה למבחן הסופי.